

LATVIJAS ZINĀTŅU AKADEMIJAS
TERMINOLOĢIJAS KOMISIJA

TERMINOLOĢIJAS
JAUNUMI

2012

17

- *LZA TK lēmumi*
- *Konsultācijas*
- *Ziņas*

RĪGA

ISSN 1691-0133

Izdevums sagatavots un nācis klajā
ar Latvijas Zinātņu akadēmijas un
LU Latviešu valodas institūta
finansiālu atbalstu

“Terminoloģijas Jaunumu” 17. numurs ir 2002. gadā ar Valsts valodas komisijas un Latvijas Zinātņu akadēmijas atbalstu aizsākto LZA Terminoloģijas komisijas (TK) izdevumu sērijas turpinājums. Tas paredzēts LZA TK pieņemto lēmumu un konsultatīvo ieteikumu ātrākai ieviešanai oficiālā valodas lietojumā, lai, ievērojot LZA TK darbības juridisko pamatu, kas noteikts Valsts valodas likuma 22. pantā un tā īstenošanai pieņemtajos LR Ministru kabineta noteikumos, sekmētu vienotas, latviešu literārās valodas normām un latviešu valodas attīstības mērķiem atbilstošas latviešu valodas nozaru terminoloģijas veidošanu, izteiksmes skaidrību un nepārprotamību.

Atbildīgā par izdevumu *Valentīna Skujiņa*

© LZA Terminoloģijas komisija, 2012

© LU Latviešu valodas institūts, 2012

*Vienota terminoloģija nav iespējama sabiedrībā,
kurā grupas un šķiras intereses
ir pārsvarā pār nacionālajām.
Ernests Drezens*

PRIEKŠVārds

Informatīvi izglītojošā izdevuma “Terminoloģijas Jaunumi” (“TJ”) 17. numurs iznāk, turpinot LZA Terminoloģijas komisijas (TK) lēmumu un konsultatīvo ieteikumu publicēšanu, lai sekmētu vienotas, oficiālai lietošanai apstiprinātas terminoloģijas ieviešanu praksē. Šajā “TJ” numurā apkopoti LZA TK lēmumi, kas pieņemti no 2008. līdz 2011. gadam. Lielākā daļa no krājumā ietvertajiem LZA TK lēmumiem veltīta aktuālu angļu valodas terminu un tematiski saistītu terminu kopu vienotai atveidei latviešu valodā. Plašāki atsevišķu nozaru terminu saraksti doti lēmumu pielikumos.

Apjomīgākais šajā laikposmā izstrādātais LZA TK apstiprināto terminu apkopojums ir papīrformātā publicētā “Lingvodidaktikas terminu skaidrojošā vārdnīca” (Rīga, 2011, 130).

Visi šajā “TJ” krājumā Nr. 17 iekļautie LZA TK lēmumi un to pielikumi publicēti arī “Latvijas Vēstnesī” un LZA TK mājaslapā, uz ko dota norāde attiecīgajā LZA TK lēmuma tekstā.

Ar LZA TK darbu, apspriestajiem un apstiprinātajiem terminiem plašāk var iepazīties arī terminu datubāzē *AkadTerm* www.termini.lza.lv/akadterm.

2012. gada jūnijā

LZA TK priekšsēdētāja
Valentīna Skujiņa

SATURS

LZA Terminoloģijas komisijas (TK) vadība	5
Terminoloģijas saskaņošanas komisija (TSK)	5
KOMISIJAS LĒMUMI:	
Par B. Rolova fizikas terminu skaidrojošās vārdnīcas apstiprināšanu	6
Par angļu valodas termina <i>buzz marketing</i> atveidi latviešu valodā	7
Par terminiem <i>gadatirgus</i> un <i>mese</i> latviešu valodā	8
Par terminu <i>raudze</i> un ģermānismu "prove" kā dārgmetālu satura rādītāju kausējumā	9
Par termina "republikas pilsēta" neiederību LR administratīvo teritoriju un apdzīvoto vietu nosaukumu sistēmā	12
Par Pasaules Tirdzniecības organizācijas dokumentu tulkojumos lietotajiem iniciālsalikteņiem	13
Par juridisko terminu <i>pilsonis, pavalstnieks, valstspiederīgais</i> un <i>pilsonība, pavalstniecība, valstspiederība</i> izpratni	15
Par angļu valodas terminu <i>pre-seed funds, seed funds</i> un <i>business angels</i> atveidi latviešu valodā	17
Par aritmētisko un loģisko operāciju terminu saraksta apstiprināšanu . . .	19
Par angļu valodas apzīmējuma <i>park & ride</i> atveidi latviešu valodā	19
Par sporta terminu <i>paraolimpiskās spēles</i>	21
Par Teoloģijas TAK izstrādāto teoloģijas terminu apstiprināšanu	23
Par spēkratu ekspluatācijas, diagnostikas un remonta terminu saraksta apstiprināšanu	25
Par vispārīgo standartizācijas terminu saraksta apstiprināšanu	26
Par primātu latvisko nosaukumu apstiprināšanu	26
Par termina <i>kompetence</i> izpratni un lietošanu latviešu valodā	27
Par terminu <i>plašsaziņas līdzeklis</i> un <i>medijs</i> lietošanu	28
Par angļu valodas terminu <i>soft power</i> un <i>hard power</i> atveidi latviešu valodā	28
Par terminu <i>drošība</i> un <i>drošums</i> izpratni latviešu valodā	29
Par "Eiropas Pieaugušo izglītības glosārija" terminiem	30
Par pētījuma zinātniskā stipruma kritēriju terminiem	34
Par "Lingvodidaktikas terminu skaidrojošās vārdnīcas" apstiprināšanu . . .	35
Par paleoantropoloģijas terminiem	35
KONSULTĀCIJAS	37
ZIŅAS	41

LZA Terminoloģijas komisijas (TK) vadība

Latvijas Zinātņu akadēmijas prezidents

LZA īst. loc. **Juris Ekmanis**

Tālr.: 67223644. E-pasts: ekmanis@lza.lv

LZA Terminoloģijas komisijas priekšsēdētāja

LZA īst. loc. **Valentīna Skujiņa**

Tālr.: 67229636. E-pasts: vaska@lza.lv

LZA Terminoloģijas komisijas priekšsēdētāja vietnieks

LZA kor. loc. **Juris Borzovs**

Tālr.: 67034490. E-pasts: juris.borzovs@lu.lv

LZA Terminoloģijas komisijas zinātniskā sekretāre

LU LaVI doktorante **Anita Butāne**

Tālr.: 67229636. E-pasts: anita.butane@inbox.lv

Terminoloģijas saskaņošanas komisija (TSK)

Dr. habil. med. prof. **Māris Baltiņš** (medicīna)

LZA īst. loc. **Aina Blinkena** (valodniecība)

Dr. habil. sc. comp. prof. **Juris Borzovs** (informātika, datorzinātne)

Dr. habil. philol. **Ojārs Bušs** (valodniecība)

Mg. phys. **Eduards Cauna** (informātika, datorzinātne)

LZA kor. loc. **Raita Karnīte** (ekonomika)

Dr. sc. ing. **Ivars Krieviņš** (tekstilrūpniecība)

Dr. habil. sc. ing. **Juris Gunārs Pommers** (tehnika)

Dr. philol. **Iveta Pūtele** (valodniecība)

LZA īst. loc. **Valentīna Skujiņa** (valodniecība)

Dr. sc. ing. **Kārlis Timmermanis** (enerģētika)

Dr. biol. **Edgars Vimba** (bioloģija)

Apstiprināts ar LZA Senāta sēdes lēmumu Nr. 9.6.

2010. gada 7. decembrī

Pamats: LR MK 28.11.2000. noteikumu Nr. 405 "LZA TK nolikums"
2., 3.1., 3.5., 6. p.

KOMISIJAS LĒMUMI

Par B. Rolova fizikas terminu skaidrojošās vārdnīcas apstiprināšanu

LZA Terminoloģijas komisijas lēmums Nr. 69. Publicēts "LV" 14.10.2009.

Pieņemts 04.03.2008.; prot. Nr. 2/1083.

Lēmuma pamats: MK 28.11.2000. noteikumu Nr. 405 3.2. un 11. p.

Ievērojot to, ka

- fizikas terminu skaidrojošās vārdnīcas "Par fiziku un fiziķiem" autors B. Rolovs ir bijis ilggadējs LZA Terminoloģijas komisijas (TK) Fizikas terminoloģijas apakškomisijas priekšsēdētājs un ļoti lietpratīgs nozares speciālists;
- fizikas termini apspriesti arī LZA TK sēdēs (sk., piem., 1963., 1964. u. c. gadu protokolus);
- šī ir vērtīga vārdnīca, kas izmantota un izmantojama arī vairāku citu nozaru terminoloģijas izstrādē,

LZA TK **atzīst**, ka B. Rolova fizikas terminu skaidrojošajai vārdnīcai "Par fiziku un fiziķiem" (Rīga, 1989, 482), kuras digitālā versija izveidota *EuroTermBank* projekta ietvaros, ir piešķirams LZA TK apstiprinātas vārdnīcas statuss (bez papildu recenzijas).

LZA TK priekšsēdētāja *V. Skujiņa*
LZA TK sekretāre *A. Ščucka*

Par angļu valodas termina *buzz marketing* atveidi latviešu valodā

LZA Terminoloģijas komisijas lēmums Nr. 70. Publicēts "LV" 14.10.2009.

Pieņemts 04.03.2008.; prot. Nr. 2/1083.

Lēmuma pamats: LR Ekonomikas ministrijas konsultācija.

Angļu valodas termina *marketing* atveidei latviešu valodā LZA Terminoloģijas komisija (TK) ir jau apstiprinājusi un praksē ir nostiprinājušies ekvivalenti *tirgzinība* ('mācība, zinātne par tirgvedību'), *tirgvedība* ('darbība tirgū, lai radītu elastīgu, daudzveidīgu, pastāvīgi piemēroties spējīgu, pašregulējošu sistēmu, pilnīgotu pārdošanu un labāk apmierinātu individuālās un sabiedriskās vajadzības' — sk., piem., "Ekonomikas skaidrojošo vārdnīcu", Rīga, 2000), atkarībā no konteksta — arī *tirgdarbība*.

Detalizēti analizējot angļu valodā sinonīmiski lietotajos tūrisma terminos *buzz marketing*, *word-of-mouth marketing*, *viral marketing* ietvertos jēdzienus un to atveidei latviešu valodā piedāvātos apzīmētājus *mutvārdu*, *mutisks*, *baumu*, *kņadas*, *paziņu*, *ieteikumu*, *virusāls* u. c., LZA TK **atzīst**, ka ir lietderīgi nošķirt divus jēdzienus, un par ekvivalentiem **apstiprina** šādus angļu un latviešu valodas terminus:

buzz marketing — *ieteikumu tirgvedība* (arī *ieteikumu tirgdarbība*),

word-of-mouth marketing — *mutvārdu tirgvedība* (arī *mutvārdu tirgdarbība*).

LZA TK priekšsēdētāja V. Skujiņa

LZA TK sekretāre A. Ščucka

Pamatojums.

1. Angļu termins *buzz marketing* (a. *buzz* 'sanēšana, dūksana, čalošana; baumas') tūrisma terminoloģijā saistās ar tirgvedības reklāmu, kurā, parasti pozitīvo, vērtējumu vai ieteikumu par kādu tūrisma objektu vai pasākumu vispirms paziņu un tuvinieku saskarsmē (kā baumas) izsaka viens otram, cits citam "no mutes mutē" (resp. tie-

ši, ātri, spontāni, plaši, neformāli), radot sabiedrības vēlmi par to runāt un tādējādi popularizējot attiecīgo objektu vai pasākumu. Tomēr iespējami arī gadījumi, kad ieteikumus sniedz ne tikai mutiski, bet arī rakstveidā, izmantojot netradicionālas tirgvedības reklāmas iespējas (internetu, emuārus, forumus).

2. Savukārt angļu termins *word-of-mouth marketing* nepārprotami saistāms ar ieteikumiem tikai "no mutes mutē". Tāpēc LZA TK lēmumā iepriekš sinonīmiski lietotie angļu valodas termini *buzz marketing* un *word-of-mouth marketing* un to latviskie ekvivalenti jēdzieniski nošķirti, kā latviskos ekvivalentus akceptējot (attiecīgi) — *ieteikumu tirgvedība* un *mutvārdu tirgvedība*.
3. Ieteikumu tirgvedības reklāmas pielīdzināšanu vīrusveida izplatībai un darbībai LZA TK atzinusi par zinātniski nepamatotu un nevēlamu. Par nevēlamu atzīts arī variants "baumu reklāma" jeb "baumreklāma", jo par baumām parasti mēdz dēvēt nepārbaudītas, nepamatotas ziņas.

Par terminiem *gadatirgus* un *mese* latviešu valodā

LZA Terminoloģijas komisijas lēmums Nr. 71. Publicēts "LV" 14.10.2009.

Pieņemts 18.03.2008.; prot. Nr. 3/1084.

Lēmuma pamats: MK 28.11.2000. noteikumu Nr. 405 2. un 3.5. p.

Apspriežot vārda *mese* lietojumu un izpratni latviešu valodā gan LZA Terminoloģijas komisijas (TK) Ekonomikas terminoloģijas apakškomisijā, gan LZA TK plenārsēdēs, konstatēts, ka:

- 1) vārds *mese* saistīts ar vācu valodas lietojuma telpu un, kaut arī tā cilme sakņojas latīņu valodā (*messis* 'pļauja, ražas novākšana; raža'), tas tomēr nav kļuvis par internacionālismu (sal. a. *fair*; fr. *foire*, kr. *ярмарка*);
- 2) latviešu valodā (kā liecina gan vispārlietojamās vārdnīcas, gan ekonomikas terminu vārdnīcas — "Ekonomikas, lietvedības un

darba organizācijas termini” (ELDO) un “Ekonomikas skaidrojošā vārdnīca” (ESV), kā arī valodas prakse) vārds *mese* (arī formā *mesa*) tiek lietots dažādās nozīmēs (mūzikā, žurniecībā) un arī kā stilistiski niansēts sinonīms tradicionāli lietotajam terminam *gadatirgus*, dažkārt — arī terminam *izstāde*;

- 3) vārds *gadatirgus*, atzīstot to par ekonomikas terminu, ESV skaidrots kā: “plašs starptautisks tirgus, kurā izstāda visdažādāko preču paraugus un slēdz vietēja un starptautiska mēroga darījumu līgumus”, tie “parasti notiek katru gadu noteiktā laikā vienā un tai pašā vietā”;
- 4) laika gaitā *gadatirgi* kuplināti ar dažādiem pavadpasākumiem, to skaitā — kultūras norisēm, izklaides pasākumiem, atrakcijām u. tml.

Tāpēc LZA TK **atzīst**, ka:

- 1) kā sinonīms vārdiem *gadatirgus* un *izstāde* vārds *mese* oficiālajā lietojumā ir lieks;
- 2) savukārt, ja par *mesi* domāts saukt kādu citu specifisku, starptautisku pasākumu, tad vispirms šī jaunā izpratne (jaunais jēdziens) ir skaidri jādefinē, norobežojot to gan no ‘*gadatirgus*’, gan no ‘*izstādes*’ jēdziena, un, iespējams, tam jārada vai jāizvēlas cits vārds.

LZA TK priekšsēdētāja *V. Skujiņa*
LZA TK sekretāre *A. Ščucka*

Par terminu *raudze* un ģermānismu “prove” kā dārgmetālu satura rādītāju kausējumā

LZA Terminoloģijas komisijas lēmums Nr. 72. Publicēts “LV” 14.10.2009.

Pieņemts 18.03.2008.; prot. Nr. 3/1084.

Lēmuma pamats: MK 28.11.2000. noteikumu Nr. 405 2. un 3.5. p.

LZA Terminoloģijas komisija (TK) pēc Valsts proves uzraudzības inspekcijas lūguma ir atkārtoti izvērtējusi dārgmetālu satura norādīšanai izmantoto terminu *raudze* un “prove” jēdzienisko piemērotību un sti-

listisko atbilstību lietošanai oficiālajā saziņā — dokumentos, institūciju nosaukumos u. tml. LZA TK **atzīst**, ka:

- 1) nav pamata mainīt iepriekšējo LZA TK lēmumu par vārdu *raudze* kā oficiāli lietojamo terminu ģermānisma "prove" aizstāšanai un nav lietderīgi paturēt vārdu "prove" arī sinonīma statusā;
- 2) izņēmums pieļaujams, minot vēsturisku institūciju vai dokumentu nosaukumus (piem., *Proves valde*), tomēr, dibinot jaunas institūcijas vai izstrādājot jaunus normatīvos aktus, lietojams oficiālais termins *raudze* (īpašas motivācijas gadījumā kā pagaidu variantu pieļaujot iespēju iekavās minēt arī vārdu "prove").

LZA TK priekšsēdētāja V. Skujiņa

LZA TK sekretāre A. Ščucka

Pamatojums.

1. Aizguvums "prove" un ar to saistītie atvasinājumi "provēt", "izprovēt", "paprovēt" (piem., ēdienu, u. tml.) ir ģermānismi, ko latviešu valodā plaša sabiedrība uztver par tikpat nevēlamiem barbarismiem kā ģermānismus "ķēķis", "širce", "forši" u. tml., turklāt latviešu valodā "provēt", ko dažkārt dzird lietojam sarunvalodā, ir saistāms ar 'mēģināšanas', nevis 'raudzes' nozīmi.
2. Kaut arī vārds *prove* sakņojas latīņu valodā (*probāre* 'atzīt par labu'; *probātus* 'pārbaudīts, krietns'), tomēr formas un nozīmes ziņā "prove" nav internacionālisms, un nav korekti, pamatojot ģermānisma "prove" lietojumu, jēdzieniski to pielīdzināt angļu vārdam *proof* vai vācu *Probe*, jo, kā liecina vārdnīcas, angļu *proof* nozīmē 'pierādījums', 'pārbaude', bet vācu *Probe* — 'pārbaude', 'mēģinājums'. Savukārt 'raudzes' nozīmē angļu valodā lieto *standard* vai *hallmark*, bet vācu valodā — *Feingehalt*. Krievu valodā 'raudzes' nozīmē gan paturēts ģermānisms *пгоба*.
3. Senāks latviešu valodā ir ģermānisms "prove": kā uzrādīts ME papildinājumu II sējumā, tas 'mēģinājuma' nozīmē fiksēts "Baltijas

Vēstnesī” (5256, 1): “tīšām jāju proves dēļ” (t. i., ‘lai pamēģinātu’). Savukārt vārds *raudze* (no *raudzīt*) ģermānisma “prove” aizstāšanai, turklāt tieši dārgmetālu satura apzīmēšanai kausējumā, visticamāk, darināts 20. gs. sākumā, un pirmo reizi kā jauntermins tas publicēts 1922. gada “Zinātniskās terminoloģijas vārdnīcā” (ko izstrādāja Izglītības ministrijas pārziņā 1919. gadā nodibinātā Latviešu valodas terminoloģijas un pareizrakstības komisija). Šajā vārdnīcā tautsaimniecības terminu kopā publicēti arī ar *raudzi* saistīti termini *raudzes nodeva*, *raudzes spiedogs*, *raudzes valde*, *raudzes nolikums* (sk. 27. lpp.).

4. Vārds *raudze* kā īss, labskanīgs, pareizi darināts un no atbilstošā darbības vārda *raudzīt* regulāri atvasināts, kā arī saturiski dārgmetāla satura norādei atbilstošs termins jau kopš 20. gs. 30. gadiem kā vairāk ieteicamais variants ātri ieviesās dažādās gan vispārlietojamās leksikas, gan terminu vārdnīcās (to skaitā arī “Latviešu konversācijas vārdnīcā”, bet jaunākajā laikā — LZA TK apstiprinātajās 90. gados publicētajās ekonomikas terminu vārdnīcās — “Ekonomikas, lietvedības un darba organizācijas termini” (ELDO) un “Ekonomikas skaidrojošā vārdnīca” (ESV) u. c.). Vārds *raudze* tiek plaši lietots arī oficiālajā dokumentācijā (Latvijas Bankā, SIA “Latvijas Standarts” u. c.), kā arī mūsdienu valodas praksē plašā sabiedrībā (par to var pārliecināties internetā).
5. Kā termina *raudze* trūkums tiek minēta vajadzība to lietot savienojumā ar vārdu *uzraudzība*, piem., nosaukumā “Valsts raudzes uzraudzības inspekcija”. Taču cik loģisks vispār ir vārdu savienojums “raudzes uzraudzīšana”? Raudzi nosaka, pārbauda, bet — vai “uzrauga”? Varbūt inspekcijas nosaukumā trūkums meklējams nevis terminā *raudze*, bet gan liekvārdīgajā vārdkopā “uzraudzības inspekcija”, jo inspekcija ir ‘uzraudzīšana’, ‘pārraudzības iestāde’ u. tml. (Sk. “Svešvārdu vārdnīca” — Rīga, 1999) Novēršot liekvārdību, iegūstam labskanīgus un īsus nosaukumus: *Raudzes valde*, *Valsts raudzes inspekcija*, arī — *Raudzes likums*.

Par termina "republikas pilsēta" neiederību Latvijas Republikas administratīvo teritoriju un apdzīvoto vietu nosaukumu sistēmā

LZA Terminoloģijas komisijas lēmums Nr. 73. Publicēts "LV" 14.10.2009.

Pieņemts 13.05.2008.; prot. Nr. 4/1085.

Lēmuma pamats: MK 28.11.2000. noteikumu Nr. 405 3.5. p.

LZA Terminoloģijas komisija pēc iepazīšanās ar laikrakstā "Latvijas Vēstnesis" (17.04.2008.) publicēto "Administratīvo teritoriju un apdzīvoto vietu likuma" projektu un atbalstot Valsts valodas komisijas izteikto kritisko attieksmi pret likumprojektā lietoto terminu "republikas pilsēta", **atzīst**, ka termins "republikas pilsēta" ir sovjetisms, kas neiederas Latvijas Republikas kā Eiropas Savienības dalībvalsts administratīvo teritoriju un apdzīvoto vietu nosaukumu sistēmā un ir aizstājams ar jaunterminu *valstspilsēta*.

LZA TK priekšsēdētāja *V. Skujiņa*

LZA TK sekretāre *A. Ščucka*

Pamatojums.

1. Latvijas oficiālais nosaukums pēc neatkarības atgūšanas ir Latvijas Republika, un vispārinātā nozīmē (attiecinājumā uz Latviju kā valsti resp. 'valsts nozīmes', 'valsts pakļautības' nozīmē) Latvijas teritoriālo vienību tipa apzīmēšanai izmantojams vārds *valsts*, nevis vārds *republika*, kā tas bija PSRS laikā, kad atšķirībā no apzīmētāja "vissavienības" (kr. *всесоюзный*) attiecinājumā uz Latviju un citām tā laika republikām tika lietots apzīmētājs "republikas" (kr. *республиканский*).
2. Salikteņa (*valstspilsēta*), nevis vārdkopas (*valsts pilsēta*) izvēli noteikusi vajadzība pēc nozīmes šķīruma. Proti: vārdkopas nozīme parasti tieši izriet no tās sastāvdaļu nozīmes, tātad: *valsts pilsēta* ir 'ikviena pilsēta, kas ir valstī' (gan galvaspilsēta, gan novadu pilsētas u. tml.). Savukārt salikteņa kopnozīmei ar nozīmes pārnese nosacīti mēdz pievienot vajadzīgo papildnozīmi vai papildniansi, panākot attiecīgu, turklāt dažādu nozaru terminoloģijā nereti tik

nepieciešamo, nozīmes šķīrumu; šai gadījumā tātad: *valstspilsēta* (kā valstī esošo pilsētu tips) ir ‘valsts nozīmes’, ‘valsts pārziņas’ (vai ‘pakļautības’) pilsēta vai tml. atšķirībā no novadu, t. i., ‘novada nozīmes’, ‘novada pārziņas’ (vai ‘pakļautības’) pilsētām.

3. Par nopietnu šķērslī salikteņa izvēlei nevar būt piecu līdzskaņu virkne salikteņa *valstspilsēta* komponentu saturā. Šāda iespējamā iebilduma nepamatotību apliecina arī “Latviešu valodas pareizrakstības un pareizrunas vārdnīca” (Rīga, 1995), kurā iekļauti daudzi salikteņi ar līdzīgām līdzskaņu kopām *valstspiederība, valststiesības, valsttiesisks, valstsvīrs, valstsvizīte, valstsmonopolistisks*; arī *balstbloks, balstgredzens, balststabs, balststatnis* u. c.

Piebilde.

Aptaujā, ko Reģionālās attīstības un pašvaldību lietu ministrija veikusi dažādās ar pašvaldībām saistītās institūcijās, arī juristu vidū, atzīts, ka no termina “republikas pilsēta” ir jāatsakās, tomēr šajā brīdī terminu nomaina nešķiet lietderīga. Patlaban joprojām tiek lietots termins “republikas pilsēta”, jo pārejai uz jaunterminu *valstspilsēta* ir nepieciešams laiks. Tiek nospriests pie šī jautājuma atgriezties, kad tiks precizēts teritoriālais dalījums (līdz tam ir iespēja plašāk izzināt sabiedrības un ciešāk iesaistīto pilsētu pašvaldību viedokli).

Par Pasaules Tirdzniecības organizācijas dokumentu tulkojumos lietotajiem iniciālsalikteņiem

LZA Terminoloģijas komisijas lēmums Nr. 74. Publicēts “LV” 14.10.2009.

Pieņemts 13.05.2008.; prot. Nr. 4/1085.

Lēmuma pamats: MK 28.11.2000. noteikumu Nr. 405 3.5. p.

LZA Terminoloģijas komisija (TK) pēc LR Ekonomikas ministrijas 28.03.2008. vēstulē Nr. 523–1–3235 izteiktā lūguma pieņemt lēmumu, kuriem Pasaules Tirdzniecības organizācijas (PTO) starptautisko nolīgumu nosaukumu “General Agreement on Tariffs and Trade”

("Vispārējā vienošanās par tarifiem un tirdzniecību") un "General Agreement on Trade in Services" ("Vispārējā vienošanās par pakalpojumu tirdzniecību") saīsinātajiem variantiem — aizgūtajiem *GATT* un *GATS* vai tulkojumiem *VVTT* un *VVPT* — dot priekšroku turpmākajā lietojumā, un ievērojot to, ka šie iniciālsalikteņi galvenokārt lietojami starptautiskajā saziņā un aizguvums *GATT* jau iekļauts vairākās terminu vārdnīcās un datubāzē *AkadTerm*, **atzīst**, ka priekšroka dodama aizgūtajiem iniciālsalikteņiem *GATT* un *GATS*.

LZA TK priekšsēdētāja *V. Skujiņa*

LZA TK sekretāre *A. Ščucka*

Pamatojums.

1. Dokumentu nosaukumos, tāpat kā institūciju nosaukumos, tiek izmantoti termini, tāpēc dažādās speciālajās nozarēs reizē ar nozares terminu sistēmas izstrādi tiek apkopoti arī citi ar nozares speciālo leksiku saistītu objektu nosaukumi, piem., informātikā — programmu un programmatūru nosaukumi; lietvedībā — dažādu lietvedības dokumentu nosaukumi u. tml.
2. Iniciālsalikteņu jeb iniciālismu darināšana ir viens no terminu un dažādu citu nosaukumu īsināšanas paņēmieniem. Dažādās valodās šo paņēmieni izmanto, darīnot iniciālsalikteņus saskaņā ar attiecīgās valodas likumībām.
3. Latviešu valodā iniciālsalikteņu darināšanā un lietošanā tiek ievēroti noteikti principi:
 - 1) iniciālsalikteņus darina uz attiecīgo latviešu valodas vārdkopu vai salikteņu bāzes, piem., *automātiskā telefona centrāle* — *ATC*, *augstfrekvence* — *AF*;
 - 2) ja iniciālsalikteņa lietošana lielā mērā aktuāla starptautiskā saziņā, iniciālsalikteņus un citas abreviatūras mēdz aizgūt netulkotus, piem., *AIDS* — no angļu *acquired immune deficiency syndrome*;
 - 3) sava loma ir vēsturiskuma principam resp. tradīcijai: ja iniciālsaliktenis jau gadu desmitiem lietots, to nevajag mainīt, piem., *Apvienoto Nāciju Organizācija* — *ANO*;

- 4) ES dalībvalstu kontekstā tiek izmantots papildkritērijs: ja citās dalībvalstīs attiecīgais iniciālsaliktenis tiek tulkots, to tulko arī latviešu valodā; ja citās valodās to netulko, tāpat rīkojas arī latviešu valodā;
- 5) lietojot iniciālsalikteni, ir svarīgi nodrošināt tā sasaisti ar pamatā esošo pilno nosaukumu, lai iniciālsalikteņa lietotājam neliktu minēt mīklas un neradītu pārpratumus;
- 6) nozares ietvaros ir ieteicams izstrādāt iniciālsalikteņu un citu abreviatūru sarakstu sastatījumā ar atbilstošajiem ekvivalentiem citās valodās.

Par juridisko terminu *pilsonis, pavalstnieks, valstspiederīgais un pilsonība, pavalstniecība, valstspiederība* izpratni

LZA Terminoloģijas komisijas lēmums Nr. 75. Publicēts "LV" 14.10.2009.

Pieņemts 27.05.2008.; prot. Nr. 6/1087.

Lēmuma pamats: MK 28.11.2000. noteikumu Nr. 405 2. un 3.5. p.

Detalizēti apspriežot juridisko terminu *pilsonis, pavalstnieks, valstspiederīgais* un *pilsonība, pavalstniecība, valstspiederība* jēdzienisko saturu (izpratni) latviešu valodā un sastatījumā ar angļu valodas terminiem *national* (dsk. *nationals*) un *nationality*, LZA Terminoloģijas komisija (TK) **atzīst**, ka:

- 1) termini *pilsonis, pavalstnieks, valstspiederīgais*, kā arī *pilsonība, pavalstniecība, valstspiederība* nav sinonīmi;
- 2) termini *pilsonis* un *pilsonība* lietojami attiecībā uz valstīm, kas ir republikas, savukārt termini *pavalstnieks* un *pavalstniecība* joprojām lietojami tikai attiecībā uz valstīm, kas ir monarhijas; runājot par konkrētu valsti, termini *valstspiederīgais* un *valstspiederība* nav nepieciešami;
- 3) aplūkoto terminu atveidojums mēdz būt atkarīgs no tā, kādā juridiskā aspektā jautājums tiek aplūkots konkrētā tiesību aktā,

tomēr visos gadījumos ES kontekstā latviešu valodā angļu valodas termini *nationals* un *citizens* atveidojami ar *pilsoņi*; nav pieļaujams paplašināt termina *pilsoņi* nozīmi tā, ka tas apzīmētu arī Latvijas nepilsoņus. Jēdzieniem, kas latviski izteikti ar terminiem *pilsonība* un *pilsoņi*, angļu valodā (attiecīgi) atbilst termini *nationality*, *citizenship* un *nationals*, *citizens*.

LZA TK priekšsēdētāja V. Skujiņa

LZA TK sekretāre A. Ščucka

Komentāri.

1. LZA Terminoloģijas komisijā (TK) par terminiem *pilsonis*, *pavalstnieks*, *valstspiederīgais* u. c. sastatījumā ar atbilstošajiem angļu valodas terminiem spriests vairākkārt, jo dažādos laikposmos reizē ar pārmaiņām sabiedrībā mainījusies arī minēto juridisko terminu izpratne un argumentācija:
 - 1) 1992. gadā, debatējot par terminiem un jēdzieniem 'pilsonība' un 'pavalstniecība', secināts, ka republikā var būt tikai pilsoņi, nevis pavalstnieki;
 - 2) 1993. gadā spriests par latviešu valodas ekvivalentu angļu valodas terminam *national* (dsk. *nationals*), noraidot priekšlikumu ieviest attiecīgo internacionālismu *nacionālis* (dsk. *nacionāli*) arī latviešu valodā;
 - 3) 1994. gadā, pirms "Pilsonības likuma" pieņemšanas, LZA TK lēmuma tekstā vispārinātas 'valstiskās piederības' nozīmē izmantots termins *valstspiederība*, runājot gan par pilsonību, gan par pavalstniecību un atzīstot, ka "valsts piederība Latvijā apzīmējama ar terminu *pilsonība* (nevis "pavalstniecība", kā tas ir monarhistiskās valstīs), bet valstspiederīgie iedzīvotāji .. — ar terminu *pilsoņi*";
 - 4) 1994. gadā, skatot pasē rakstāmos terminus, par ekvivalentiem (šajos ierakstos) atzīti termini: latv. *pilsonība* — a. *nationality*.
2. Pašreizējais LZA TK lēmums fiksē jēdzieniski sarežģīto terminu kopu pamatos šāsdienas izpratnes skatījumā. Iespējams, tuvākajā

nākotnē būs nepieciešams precizēt gan ‘pilsoņa’ un ‘pilsonības’, gan ‘valstspiederības’ un citus jēdzienus. Jau tagad, piem., ir radies jautājums par “valstspiederību” ne tikai saistībā ar pilsoņiem resp. fiziskajām personām, bet arī saistībā ar juridiskajām personām, arī kuģiem, lidmašīnām u. c.

Par angļu valodas terminu *pre-seed funds*, *seed funds* un *business angels* atveidi latviešu valodā

LZA Terminoloģijas komisijas lēmums Nr. 76. Publicēts “LV” 14.10.2009.

Pieņemts 27.05.2008.; prot. Nr. 6/1087.

Lēmuma pamats: Valsts valodas likuma 22. p. pirmā daļa.

LZA Terminoloģijas komisija (TK), pēc Valsts kancelejas Tiesību aktu redakcijas lūguma izvērtējot angļu valodas terminu *pre-seed funds*, *seed funds* un *business angels* izpratni un atveidi latviešu valodā ar (attiecīgi) “pirmssēklas granti”, “sēklas fondi” un “biznesa eņģeļi”, **atzīst**, ka:

- 1) Valsts kancelejas 11.03.2008. vēstulē Nr. 313–1/01 dotie terminu izpratnes skaidrojumi pamatos atklāj attiecīgo jēdzienu saturu;
- 2) terminu izvēlē priekšroka dodama šādām atbilstībām:
 - a. *pre-seed funds* — latv. **pirmssēklas nauda**,
 - a. *seed funds* — latv. **sēklasnauda**,
 - a. *business angels* — latv. **komerceņģeļi**.

LZA TK priekšsēdētāja *V. Skujiņa*

LZA TK sekretāre *A. Ščucka*

Pamatojums.

1. Vārda *sēkla* izvēle angļu valodas terminu *pre-seed funds* un *seed funds* apzīmējošā komponenta atveidei ir pamatota gan kā vārda *seed* tiešais tulkojums latviešu valodā, gan vārda *sēkla* jēdzieniskās piemērotības dēļ, jo vārdu *sēkla* mēdz izvēlēties, runājot par lietām, kas paredzētas tālākai izplatībai, attīstībai u. tml. Tāpat pa-

matots ir ģenitīveņa *pirmssēklas* lietojums, lai apzīmētu to, kas paredzēts noteiktam mērķim.

2. Angļu termina *funds* tiešais tulkojums latviešu valodā ir *fondi*. Taču, ja runa ir par naudu, labāk lietot terminu *nauda*, nevis *fondi*, tāpat kā tas darīts arī citos gadījumos (sal.: *rokasnauda*, *sodanauda*, *dienasnauda*), tāpēc pamatoti arī termini *sēklasnauda* un *pirmssēklas nauda*. Finanšu teorijā *fonds* ir kapitāls, kas novirzīts noteiktam mērķim, un kapitāls ir tas, kas tiešām ir, nevis tas, ko piešķir.
3. Angļu vārdam *business* kā ekvivalenti latviešu valodā oficiālai lietošanai apstiprināti un praksē plaši lietoti termini *uzņēmējdarbība*, *komercdarbība*, arī *darījumdarbība*, *darījumi*. Vārda *angel* tiešais tulkojums latviešu valodā ir *eņģelis*. Angļu valodā vārds *angel* vienā no nozīmēm ir 'finansētājs', savukārt latviešu valodā vārdam *eņģelis* šādas nozīmes nav un tas vērtējams kā metafora. Kā jēdzieniski saskarīgus terminus latviešu valodā var minēt *finansētājs*, *investors*, *mecenāts*, *aizgādnis*. Taču katram no šiem vārdiem, kā liecina vārdnīcas, ir savs, atšķirīgs jēdzieniskais saturs: finansētājs — kas 'nodrošina ar līdzekļiem', investors — 'iegulda kapitālu' ilgākai un plašākai darbībai, aizgādnis — 'persona ar juridiski noteiktām tiesībām un pienākumiem'. Jēdzieniski tuvs ir vārds *mecenāts*, ar ko apzīmē 'bagātu mākslas, zinātnes un sporta veicinātāju', taču arī šī vārda izmantošana ir semantiski ierobežota.

Šoreiz runa ir par personu, "kura nāk īstajā brīdī", "kura nedarbojas sistemātiski", "kuras mērķis nav peļņas gūšana", "kura tomēr nav tikai labdaris, jo pretendē uz līdzekļu atgūšanu".

Gan jēdzieniskās specifikas dēļ, gan tādēļ, ka vārda *eņģelis* izmantošana konstatēta 10 valodās no 16 (sk. Komisijas Regulu (EK) Nr. 271/2008 un tās tulkojumus) un atbalstīta Ekonomikas terminoloģijas apakškomisijā, LZA TK ir pieļāvusi iespēju izņēmuma kārtā atbalstīt metaforisko izteiksmi, izmantojot vārdu *eņģelis*.

Par aritmētisko un loģisko operāciju terminu saraksta apstiprināšanu

LZA Terminoloģijas komisijas lēmums Nr. 77. Publicēts "LV" 14.10.2009., 07.01.2010.

Pieņemts 27.05.2008.; prot. Nr. 6/1087.

Lēmuma pamats: MK 28.11.2000. noteikumu Nr. 405 3.2. p.

LZA Terminoloģijas komisija ir apspriedusi ITTEA izstrādāto un recenzenta J. Smotrova izvērtēto aritmētisko un loģisko operāciju terminu sarakstu ar angļu valodas terminu ekvivalentiem latviešu valodā un **apstiprina** tos vienotai lietošanai praksē.

Terminu sarakstu sk. lēmuma pielikumā laikrakstā "Latvijas Vēstnesis" 14.10.2009., 07.01.2010., kā arī LZA TK mājaslapā <http://www.termini.lza.lv>.

LZA TK priekšsēdētāja *V. Skujiņa*

LZA TK sekretāre *A. Ščucka*

Par angļu valodas apzīmējuma *park & ride* atveidi latviešu valodā

LZA Terminoloģijas komisijas lēmums Nr. 78. Publicēts "LV" 25.09.2008.

Pieņemts 09.09.2008.; prot. Nr. 7/1088.

Lēmuma pamats: Valsts valodas likuma 22. panta pirmā daļa.

LZA Terminoloģijas komisija (TK),

- pamatojoties uz LZA TK 18.09.2007. sēdē lemtu,
- atzīstot, ka angļu valodā apzīmējums *park & ride* apzīmē:
1) transportlīdzekļu novietošanas un pārsēšanās sistēmu, kas tiek ieviesta, lai pilnīgāk izmantotu sabiedrisko transportu un atslodotu transporta plūsmu pilsētas centrā, un 2) konkrēto ar stāvlaukumiem un citām izbūvēm īpaši aprīkoto transportmijas vietu,

- atsaucoties uz Rīgas Domes lūgumu atkārtoti izskatīt *park & ride* latviskās atveides variantus un apstiprināt vienu latviešu valodas terminu, kuru transportmijas vietas nosaukšanai lietot gan dokumentos, gan uzrakstos u. c.,

apstiprina:

- 1) transportlīdzekļu novietošanas un pārsēšanās sistēmas nozīmē — *transportmija* resp. *transportmijas sistēma*,
- 2) transportmijas vietas nosaukšanai — *stāvparks*.

Vienlaikus LZA TK stāvparka simboliskai apzīmēšanai (informācijas zīmes funkcijā) latviešu valodā atzīst par iespējamu izmantot starptautiski jau lietoto simbolu *P & R*.

Līdz ar šo lēmumu LZA TK atsauc savu 18.09.2007. sēdē pieņemto ieteikumu transportmijas vietas apzīmēšanai lietot terminu "mijvieta" vai "mijotne".

LZA TK priekšsēdētāja *V. Skujiņa*
LZA TK sekretāre *A. Ščucka*

Pamatojums un komentārs.

Angļu valodas apzīmējuma *park & ride* tiešais tulkojums latviešu valodā īsākajā variantā ir "Liec un brauc!", taču šāda izteiksme nav izmantojama par oficiālu nosaukumu individuālo transportlīdzekļu novietošanas un sabiedrisko transportlīdzekļu intensīvākas izmantošanas sistēmai. Tā kā šī sistēma paredz individuālā transportlīdzekļa apmaiņu pret sabiedrisko darbadienas sākumā un otrādā virzienā — darbadienas beigās, sistēmas kopjēdziena izteikšanai izvēlēts termins *transportmija* (resp. *transportmijas sistēma*), jo vēsturiski vārds *mija* (no darbības vārda *mīt* ar nozīmi 'nomainīt vienam otru') jau izmantots līdzīgā nozīmē zirgu transportā (sal.: Jelgava kādreiz saukta par Mītavu tieši tādēļ, ka tur nomainīja braucienā jau nogurušos zirgus). Jaunterminam *stāvparks*, kas izvēlēts, lai nosauktu no parastām transportlīdzekļu stāvvietām atšķirīgu objektu transportmijas sistēmā, ir savas priekšrocības, jo:

- tas kā jaunvārds nav aizņemts citā nozīmē, tāpēc to var vieglāk izmantot aktuālajai vajadzībai;
- salikteņa pamatkomponents *-parks* valodā jau lietots saistījumā ar transportlīdzekļu novietošanu;
- salikteņa pirmais komponents *stāv-* ‘stāvēšanas’ nozīmē jau izmantots saistībā ar transportlīdzekļu stāvvietu organizēšanu (sal.: *stāvlaika skaitītājs*);
- *stāvparka* analogija ar terminu *stāvvieta* un tomēr atšķirība pamatkomponentā var sekmēt jauntermina nepārprotamu uztveršanu un ieviešanu plašlietojumā gan dokumentos, gan uzrakstos u. c.

Par sporta terminu *paraolimpiskās spēles*

LZA Terminoloģijas komisijas lēmums Nr. 79. Publicēts “LV” 25.09.2008.

Pieņemts 09.09.2008.; prot. Nr. 7/1088.

Lēmuma pamats: Valsts valodas likuma 22. panta pirmā daļa.

LZA Terminoloģijas komisija (TK), pēc Valsts valodas aģentūras Konsultāciju daļas un Latvijas Neredzīgo biedrības lūguma atkārtoti apspriežot vārda *paraolimpisks/paralimpisks* formu, kas no īpašības vārda *olimpisks* atvasināts ar grieķu cilmes priedēkli *para-* (‘pie, blakus’),

atzīst, ka nav ne valodiska, ne jēdzieniska pamata mainīt jau 1996. gadā par pareizu atzīto un turpmākā periodā latviešu valodā plaši lietoto formu *paraolimpisks*,

un **apstiprina** īpašības vārdu *paraolimpisks* turpmākai konsekventai lietošanai sporta terminoloģijā, arī vārdkopnosaukumos *paraolimpiskās spēles*, *paraolimpiskā komiteja*, *paraolimpiskā kustība* u. c.

LZA TK priekšsēdētāja *V. Skujiņa*

LZA TK sekretāre *A. Ščucka*

Pamatojums.

1. Latviešu valodā ir daudz vārdu, kas atvasināti ar grieķu cilmes prefiksālo elementu *para-* ('pie, blakus'), pievienojot to tieši vārda saknei, piem., *para/bioze, para/lingvistika, para/līze, para/psiholoģija, para/tīfs*. Dažkārt, ja pamatvārda sakne sākas ar patskani, priedēkļa *para-* gala patskanis *a* tiek atmests (tāpēc vārdnīcās priedēklis *para-* tiek uzrādīts, gala patskani *a* liekot iekavās: *par(a)-*), tomēr nekad netiek atmests patskanis, ar kuru sākas pamatvārda sakne, piem., sal.: *par/antrops, par/enhīma, par/enterāls, par/odija, par/odontoze, par/onīms*. Līdz ar to latviešu valodā formu "paralimpisks" uztver kā darinājumu no *para* un *limpisks* (vai no *par* un *alimpisks*). Taču, kā liecina Oksfordas vārdnīca, otrā komponenta pamatā ir īpašības vārds *Olympic*.

Piebilde. Darinājuma *paralimpisks* otrais komponents "limpisks" kā aizguvums no angļu valodas asociējas ar citu angļu valodas vārdu *limp*, ko latviski tulko kā *klibums; klibot, kleberēt*, tādēļ forma *paralimpisks* vērtējama kā dezorientējoša, turklāt tā ir arī pretrunā ar īpašības vārda *paraolimpisks* lietojumu valodas praksē.

2. Par formālu šķērslī īpašības vārdam *paraolimpisks* nevar būt arī divu patskaņu blakusnovietojums vārddalī *para-* un *-olimpisks* sadūrā, jo latviešu valodā tam ir daudz piemēru: *kvazielastība, makroekonomika, mioma, neoavangardisms, organoīdi, ortoepija* u. c.

3. Olimpisko spēļu un paraolimpisko spēļu galvenās vienojošās pazīmes ir norises periodiskums (ik pēc 4 gadiem), norises vieta (vienā un tai pašā pilsētā), norises laiks (tūlīt pēc olimpiskajām spēlēm arī paraolimpiskās). Tāpēc arī kopīgs ir nosaukumā izmantotais grieķu cilmes īpašības vārds *olimpisks* un arī paraolimpieši cīnās par olimpiskajām medaļām. Tomēr paraolimpiskās spēles nav identificējamās ar olimpiskajām spēlēm un katrs no šiem terminiem izsaka atšķirīgu jēdzienu. Paraolimpisko spēļu nosaukumā šī atšķirība ietverta īpašības vārda sākumdaļā *para-*, kas liecina par kādu novirzi, proti, ka šīs spēles ir novirzītas laikā un spēļu dalībnieki ir sportisti

ar ierobežotām spējām, ar veselības traucējumiem (locekļu paralīzi vai tml.).

4. Starptautisko institūciju kompetencē parasti ir starptautiskai lietošanai paredzēto nosaukumu izvēle, piem., Starptautiskās Olimpiskās komitejas apzīmējums latviski ir *SOK*, bet starptautiski — *IOC* (no angļu *International Olympic Committee*). Lietošanai nacionālās valodas ietvaros nosaukumus apstiprina nacionālās institūcijas, izvēloties nacionālās valodas sistēmā pamatotus variantus.

Kā liecina interneta informācija par paraolimpisko spēļu nosaukumiem dažādās ES valodās, vairākās no tām, piem., igauņu, lietuviešu, poļu, itāļu, portugāļu, patskanis *o* tiek saglabāts.

Par Teoloģijas TAK izstrādāto teoloģijas terminu apstiprināšanu

LZA Terminoloģijas komisijas lēmums Nr. 80. Publicēts "LV" 14.10.2009.,
07.01.2010.

Pieņemts 02.12.2008.; prot. Nr. 8/1089.

Lēmuma pamats: MK 28.11.2000. noteikumu Nr. 405 3.2. un 11. p.

LZA Terminoloģijas komisija ir apspriedusi Teoloģijas terminoloģijas apakškomisijā (TTAK) Mg. theol. E. Cacures vadībā izstrādāto un oficiālo recenzentu mācītāja J. Rubeņa un valodnieces V. Skujiņas izvērtēto latviešu valodas teoloģijas pamatterminu un definīciju sarakstu ar terminu ekvivalentiem angļu un vācu valodā un **apstiprina** to vienotai lietošanai dažādu konfesiju ekumeniskā praksē.

Terminu sarakstu sk. lēmuma pielikumā laikrakstā "Latvijas Vēstnesis" 14.10.2009., 07.01.2010., kā arī LZA TK mājaslapā <http://www.termini.lza.lv>.

LZA TK priekšsēdētāja *V. Skujiņa*
LZA TK sekretāre *A. Ščucka*

Komentāri.

1. Ar šo sarakstu tiek uzsākta uz zinātniskiem pamatiem izstrādātā latviešu valodas teoloģijas terminu un to definīciju materiāla publicēšana. Patlaban sagatavota pamatterminu pirmā daļa (no A līdz D burtam). Materiālu izstrādājuši TTAK locekļi, kvalificēti speciālisti, kuriem ir pieredze reliģisku tekstu tulkošanā, skaidrošanā, rediģēšanā, vārdnīcu veidošanā, kā arī teoloģijas terminu šķirkļu rakstīšanā un rediģēšanā un kuri ir piedalījušies dažādos ekumeniskos projektos: *Mg. theol.* A. Bite, *Mg. theol.* E. Cacure, *Mg. theol.* L. Čakare, *Dr. theol.* G. Kalme, *Dr. philol.* Ā. Ozola, *Mg. philol.* D. Zeps.

2. Terminu darināšanā ievērotas latviešu literārās valodas normas un latviešu terminoloģijas teorija (Skujiņa V. *Latviešu terminoloģijas izstrādes principi* (2002) u. c. avoti). Terminu definīcijas atspoguļo Latvijas tradicionālo kristīgo konfesiju mācību. Definīcijās norādītas tikai vissvarīgākās termina nozīmes. Bībeles atsauces un gadaskaitļi definīcijās ietverti tikai tad, ja tas īpaši nepieciešams terminu izpratnei. Teoloģijas terminu šķirkļu rakstīšanā un rediģēšanā izmantots plašs teoloģiskās literatūras klāsts. Tai skaitā: *The Concise Oxford Dictionary of the Christian Church* (2006); *A Dictionary of the Bible* (2004); *The Westminster Dictionary of Christian Theology* (1996); *Dictionary of Latin and Greek Theological Terms: Drawn Principally from Protestant Scholastic Theology* (1993), kā arī vairāki interneta avoti (piem., *Catholic Encyclopedia* <http://www.newadvent.org>; *Christian Cyclopedia* <http://lcms.org/ca/www/cyclopedia>).

3. Latvijā kā multikonfesionālā zemē ar labām ekumeniskām tradīcijām (piem., jaunais Bībeles tulkojums, ekumeniskie dievkalpojumi un lūgšanas) nebūtu produktīvi nošķirti veidot atsevišķu konfesiju teoloģijas terminus, tādēļ TTAK mērķis ir darboties ekumeniskā garā, vienlaikus pārstāvēt Latvijas tradicionālo konfesiju

viedokli (centieni definīcijās atspoguļot gan visai kristīgajai baznīcai kopīgo, gan atšķirības dažādu konfesiju mācībā, iespējami izvairoties no subjektīvisma).

TTAK mērķis ir apkopot un sistematizēt teoloģijas terminoloģiju, veidot teoloģijas terminoloģijas datubāzi un teoloģijas terminu skaidrojošo vārdnīcu.

TTAK priekšsēdētāja *E. Cacure*

Par spēkratu ekspluatācijas, diagnostikas un remonta terminu saraksta apstiprināšanu

LZA Terminoloģijas komisijas lēmums Nr. 81. Publicēts "LV" 14.01.2010.

Pieņemts 24.02.2009.; prot. Nr. 1/1091.

Lēmuma pamats: MK 28.11.2000. noteikumu Nr. 405 3.2. un 11. p.

LZA Terminoloģijas komisija ir apspriedusi Spēkratu terminoloģijas apakškomisijā tās priekšsēdētāja J. G. Pommera vadībā izstrādāto un oficiālo recenzentu K. Vārtukapteiņa un I. Pūteles izvērtēto latviešu valodas spēkratu ekspluatācijas, diagnostikas un remonta terminu sarakstu (398 terminu kopskaitā) ar terminu definīcijām un terminu ekvivalentiem angļu, vācu un krievu valodā un **apstiprina** to vienotai lietošanai speciālajā literatūrā un oficiālajā saziņā.

Terminu sarakstu sk. lēmuma pielikumā laikrakstā "Latvijas Vēstnesis" 14.01.2010., kā arī LZA TK mājaslapā <http://www.termini.lza.lv>.

LZA TK priekšsēdētāja *V. Skujiņa*

LZA TK sekretāre *A. Ščucka*

Par vispārīgo standartizācijas terminu saraksta apstiprināšanu

LZA Terminoloģijas komisijas lēmums Nr. 82. Publicēts "LV" 14.01.2010.

Pieņemts 05.05.2009.; prot. Nr. 3/1093.

Lēmuma pamats: MK 28.11.2000. noteikumu Nr. 405 3.2., 3.5. un 11. p.

LZA Terminoloģijas komisija ir apspriedusi SIA "Latvijas Standarts" terminologa A. Lauža izstrādāto un oficiālo recenzentu I. Krieviņa un A. Timuškas izvērtēto vispārīgo latviešu valodas standartizācijas terminu sarakstu ar terminu definīcijām un terminu ekvivalentiem angļu, vācu, franču un krievu valodā un **apstiprina** to vienotai lietošanai oficiālajā saziņā.

Terminu sarakstu sk. lēmuma pielikumā laikrakstā "Latvijas Vēstnesis" 14.01.2010., kā arī LZA TK mājaslapā <http://www.termini.lza.lv>.

LZA TK priekšsēdētāja *V. Skujiņa*

LZA TK sekretāre *A. Ščucka*

Par primātu latvisko nosaukumu apstiprināšanu

LZA Terminoloģijas komisijas lēmums Nr. 83. Publicēts "LV" 15.01.2010.

Pieņemts 09.06.2009.; prot. Nr. 4/1094.

Lēmuma pamats: MK 28.11.2000. noteikumu Nr. 405 3.2. un 11. p.

LZA Terminoloģijas komisija ir apspriedusi Latvijas Dabas muzeja Vides nodaļas vecākās antropoloģes A. Marnicas apkopotos un Latvijas Dabas muzejā izveidotās darba grupas (A. Marnica, R. Sukovska, G. Tenbergs, G. Vītola, T. Zorenko, E. Gulbe, D. Pilāte) izstrādātos primātu latviskos nosaukumus un **apstiprina** tos vienotai lietošanai oficiālajā saziņā. Īpašvārdu (vietvārdu un personvārdu) rakstību precizējis un akceptējis Latviešu valodas ekspertu komisijas Vietvārdu apakškomisijas priekšsēdētājs O. Bušs.

Primātu nosaukumu sarakstu sk. lēmuma pielikumā laikrakstā “Latvijas Vēstnesis” 15.01.2010., kā arī LZA TK mājaslapā <http://www.termini.lza.lv>.

LZA TK priekšsēdētāja *V. Skujiņa*

LZA TK sekretāre *A. Ščucka*

Par termina *kompetence* izpratni un lietošanu latviešu valodā

LZA Terminoloģijas komisijas lēmums Nr. 84. Publicēts “LV” 19.01.2010.

Pieņemts 29.09.2009.; prot. Nr. 5/1095.

Lēmuma pamats: MK 28.11.2000. noteikumu Nr. 405 3.5. un 11. p.

LZA Terminoloģijas komisija, apspriežot studiju rezultātu aprakstīšanai lietojamus terminus, kurus paredzēts izmantot Augstākās izglītības likumā, **atzīst**, ka: termins *kompetence* latviešu valodā lietojams vienskaitļa formā un tā jēdzieniskais saturs atspoguļots “Pedagoģijas terminu skaidrojošajā vārdnīcā” (Rīga, 2000) divās nozīmēs:

“1. Nepieciešamās zināšanas, profesionālā pieredze, izpratne kādā noteiktā jomā, jautājumā un prasme zināšanas un pieredzi izmantot konkrētā darbībā. Personas (darbinieka) kompetenci vērtē apkārtējie cilvēki, sadarbības partneri, sabiedrība.

2. Piekritība, tiesīgums (kādā jautājumā), pilnvaru kopums; sfēra, par ko ir uzdota atbildība, ņemot vērā personas izglītību, spējas, zināšanas un pieredzi attiecīgajā jomā”.

Raksturojot izglītības procesā iegūstamos studiju rezultātus, angļu valodas frāze “knowledge, skills and competences” latviski atveidojama ar “zināšanas, iemaņas un prasmes”.

LZA TK priekšsēdētāja *V. Skujiņa*

LZA TK sekretāre *A. Butāne*

Par terminu *plašsaziņas līdzeklis* un *medijs* lietošanu

LZA Terminoloģijas komisijas lēmums Nr. 85. Publicēts "LV" 19.01.2010.

Pieņemts 24.11.2009.; prot. Nr. 6/1096.

Lēmuma pamats: MK 28.11.2000. noteikumu Nr. 405 3.5. p.

Konstatējot nekonsekvenci terminu *plašsaziņas līdzekļi* un *mediji* lietošanā Latvijas un Eiropas Savienības (ES) tiesību aktos, tai skaitā likumprojektā "Elektronisko mediju likums", LZA Terminoloģijas komisija pēc īpaši šim jautājumam veltītām debatēm, kā arī ievērojot Valsts valodas centra apkopotos faktus par termina *plašsaziņas līdzekļi* lietojuma pārliecinošu pārsvaru ES normatīvo aktu tulkojumos latviešu valodā un to, ka angļu valodā 'plašsaziņas līdzekļu' nozīmē *media* un *mass media* tiek lietoti kā sinonīmi (Oksfordas vārdnīcā no *mass media* dota norāde uz *media*, bet *media* (2. nozīmē) skaidrots kā "the main means of mass communication (esp., newspapers and broadcasting) regarded collectively"), **atzīst**, ka neatsakās no iepriekš apstiprinātā termina *plašsaziņas līdzekļi* (ar nozīmi 'plašām iedzīvotāju aprindām adresēti preses izdevumi, radio un televīzijas raidījumi, kā arī interneta ziņu vietnes') un ka attiecīgās nozīmes izteikšanai kā sinonīms nav apstiprināms aizgavums *mediji*.

LZA TK priekšsēdētāja V. Skujiņa

LZA TK sekretāre A. Butāne

Par angļu valodas terminu *soft power* un *hard power* atveidi latviešu valodā

LZA Terminoloģijas komisijas lēmums Nr. 86. Publicēts "LV" 19.01.2010.

Pieņemts 24.11.2009.; prot. Nr. 6/1096.

Lēmuma pamats: MK 28.11.2000. noteikumu Nr. 405 1. un 11. p.

Pēc Austrumeiropas politikas pētījumu centra lūguma LZA Terminoloģijas komisija ir apspriedusi un vienotai angļu valodas terminu *soft*

power un *hard power* atveidei oficiālajā lietojumā **apstiprina** Politikas zinātnes terminoloģijas apakškomisijā akceptētos latviešu valodas terminus ***maigā vara*** un ***stingrā vara*** šādā izpratnē:

maigā vara (a. *soft power*) — varas veids, kurā pārmaiņas varas objekta rīcībā/uzvedībā notiek varas subjekta kulturālās (ekonomiskās, harismātiskās, arī personiskās u. tml.) pievilcības, pausto vērtību vai ārpolitikas darbību dēļ. Šādas varas gadījumā varas objekts maina savu rīcību/uzvedību kooptācijas ceļā, nejutoties piespiests darīt to, ko no tā grib panākt;

stingrā vara (a. *hard power*) — varas veids, kurā pārmaiņas varas objekta rīcībā/uzvedībā notiek, varas subjektam izmantojot piespiešanu vai ekonomisku stimulēšanu. To var īstenot ar militāra spēka palīdzību, tostarp ar piespiedu diplomātiju, karu un alianšu veidošanu, lai piespiestu, iebiedētu vai liktu aizsargāties. Ekonomiskā ietekme var izpausties kā kukuļošana un ekonomisko sankciju (ekonomiskās palīdzības) veidā. Militārā un ekonomiskā varenība var likt citiem mainīt savu pozīciju, kā instrumentus izmantojot atalgojumu vai draudus.

LZA TK priekšsēdētāja *V. Skujiņa*

LZA TK sekretāre *A. Butāne*

Par terminu *drošība* un *drošums* izpratnē latviešu valodā

LZA Terminoloģijas komisijas lēmums Nr. 87. Publicēts "LV" 19.01.2010.

Pieņemts 24.11.2009.; prot. Nr. 6/1096.

Lēmuma pamats: MK 28.11.2000. noteikumu Nr. 405 1. un 3.5. p.

Lai sekmētu vienošanos terminu *drošība*, *drošums* izpratnē, LZA Terminoloģijas komisija kā pirmo soli vienošanās virzienā **apstiprina** šādas vispārīgas terminu *drošība*, *drošums* definīcijas:

drošība

Stāvoklis, apstākļi, kuros nav apdraudējuma un/vai ir vajadzīgā aizsardzība pret iespējamu apdraudējumu.

drošums

1. Īpašība, kas izpaužas kā spēja veikt paredzētos uzdevumus.
2. Īpašība, kas izpaužas kā spēja darboties nebīstami un uzticami.
3. Datu, atziņu vai zināšanu īpašība būt ticamiem un/vai atbilst īstenībai.

LZA TK priekšsēdētāja *V. Skujiņa*

LZA TK sekretāre *A. Butāne*

Par "Eiropas Pieaugušo izglītības glosārija" terminiem

LZA Terminoloģijas komisijas lēmums Nr. 88. Publicēts "LV" 02.12.2010.

Pieņemts 24.08.2010.; prot. Nr.3/1099.

Lēmuma pamats: VVL 22. p.; MK 28.11.2000. noteikumu Nr. 405 2., 3.2. un 11. p.

Latvijas Zinātņu akadēmijas Terminoloģijas komisija (LZA TK) pēc LR Izglītības un zinātnes ministrijas lūguma ir izskatījusi "Eiropas Pieaugušo izglītības glosārijā" ievietojamos latviešu valodas terminus un terminiem pielīdzinātos terminoloģiskos vārdu savienojumus un **apstiprina** tos ievietošanai glosārijā un vienotai lietošanai pieaugušo izglītības terminoloģijas praksē. Terminu sarakstu sk. lēmuma pielikumā.

LZA TK priekšsēdētāja *V. Skujiņa*

LZA TK zin. sekretāre *I. Pūtele*

LZA TK lēmuma Nr. 88 pielikums.**“Eiropas Pieaugušo izglītības glosārija” termini**

<i>access to education</i>	<i>izglītības pieejamība</i>
<i>accreditation of an education or training programme</i>	<i>izglītības vai mācību programmas akreditēšana/akreditācija</i>
<i>accredited learning</i>	<i>akreditētas mācības</i>
<i>adult</i>	<i>pieaugušais</i>
<i>adult learning</i>	<i>pieaugušo izglītība</i>
<i>adult learning provider</i>	<i>pieaugušo izglītības īstenotājs</i>
<i>adult learning teacher</i>	<i>pieaugušo izglītotājs</i>
<i>adult learning trainer</i>	<i>pieaugušo izglītības instruktors</i>
<i>apprenticeship</i>	<i>mācekļība</i>
<i>barriers to learning</i>	<i>mācīšanās šķēršļi</i>
<i>basic skills</i>	<i>pamatprasmes</i>
<i>community-based adult learning</i>	<i>kopienā īstenota pieaugušo izglītība</i>
<i>competence</i>	<i>kompetence</i>
<i>continuing vocational training</i>	<i>tālākās arodmačības</i>
<i>disadvantaged</i>	<i>sociāli neaizsargāts</i>
<i>distance learning</i>	<i>tālmācība</i>
<i>early school leavers</i>	<i>izglītību priekšlaicīgi pametušie</i>
<i>formal learning</i>	<i>formālā izglītība</i>
<i>functional literacy</i>	<i>funkcionālā rakstpratība</i>
<i>functional numeracy</i>	<i>funkcionālā rēķinpratība</i>
<i>funding body</i>	<i>finansējošā institūcija</i>
<i>funding stream</i>	<i>finansējuma plūsma</i>

<i>guided learning</i>	<i>vadītā mācīšanās</i>
<i>hard to engage</i>	<i>grūti iesaistāms</i>
<i>higher education</i>	<i>augstākā izglītība</i>
<i>ICT skills</i>	<i>IKT prasmes</i>
<i>individual learning account</i>	<i>individuālais izglītības konts</i>
<i>individual learning plan</i>	<i>individuālais mācību plāns</i>
<i>informal learning</i>	<i>ikdienējā mācīšanās, informālā mācīšanās</i>
<i>information, advice and guidance (IAG)</i>	<i>informēšana, padomdošana un vadīšana (karjeras veidošanai)</i>
<i>initial vocational training</i>	<i>sākotnējās arodmācības</i>
<i>key competences</i>	<i>galvenās prasmes*</i>
<i>learning difficulties/disabilities</i>	<i>mācīšanās grūtības/nespēja</i>
<i>liberal adult education</i>	<i>liberālā pieaugušo izglītība</i>
<i>lifelong learning</i>	<i>mūžizglītība</i>
<i>lifewide learning</i>	<i>plaštvēruma izglītība</i>
<i>literacy</i>	<i>rakstpratība</i>
<i>low qualified</i>	<i>mazkvalificēts</i>
<i>low skilled</i>	<i>mazprasmīgs</i>
<i>mentoring</i>	<i>padomdošana; [darb]audzināšana</i>
<i>mother tongue</i>	<i>dzimtā valoda</i>
<i>new basic skills</i>	<i>jaunās pamatprasmes</i>
<i>non-accredited learning</i>	<i>neakreditētas mācības</i>
<i>non-formal learning</i>	<i>neformālā izglītība</i>
<i>numeracy</i>	<i>rēķinpratība</i>

* Termins labots, lai atšķirīgos jēdzienus (divas atšķirīgu prasmju grupas), kas angļu valodā izteikti ar terminiem *basic skills* un *key competences*, arī latviski atveidotu ar atšķirīgiem terminiem:

basic skills — pamatprasmes,

key competences — galvenās prasmes.

<i>off-the-job training</i>	<i>mācības ārpus parastajiem darba apstākļiem</i>
<i>on-the-job training</i>	<i>mācības parastajos darba apstākļos</i>
<i>outreach</i>	<i>iesaistīšana</i>
<i>participation rate</i>	<i>dalības rādītājs</i>
<i>persistence</i>	<i>neatlaidība</i>
<i>post-compulsory education</i>	<i>pēcobligātā izglītība</i>
<i>priority groups</i>	<i>prioritārās grupas</i>
<i>progress</i>	<i>panākumi (progress)</i>
<i>progression</i>	<i>tālākvirzība</i>
<i>qualification framework</i>	<i>kvalifikācijas ietvars</i>
<i>retention</i>	<i>noturēšana</i>
<i>returns to learning</i>	<i>mācīšanās atdeve</i>
<i>second chance education</i>	<i>otrās iespējas izglītība</i>
<i>self-directed learning (self-study)</i>	<i>pašmācība</i>
<i>social partners</i>	<i>sociālie partneri</i>
<i>tertiary-level attainment</i>	<i>terciāri izglītoto īpatsvars</i>
<i>third sector</i>	<i>trešais sektors</i>
<i>training of trainers</i>	<i>instruktoru sagatavošana</i>
<i>upskilling</i>	<i>prasmju pilnveide</i>
<i>validation of learning</i>	<i>mācīšanās rezultātu atzīšana</i>
<i>outcomes</i>	
<i>vocational education and training (VET)</i>	<i>profesionālā izglītība</i>
<i>work-based learning</i>	<i>darbā īstenota mācīšanās</i>

Par pētījuma zinātniskā stipruma kritēriju terminiem

LZA Terminoloģijas komisijas lēmums Nr. 89. Publicēts "LV" 06.07.2011.

Pieņemts 15.03.2011.; prot. Nr. 2/1104.

Lēmuma pamats: MK 28.11.2000. noteikumu Nr. 405 3.2. un 11. p.

LZA Terminoloģijas komisijā (TK) ir apspriesti un vienotai lietošanai sociālajās zinātnēs latviešu valodā apstiprināti nozares speciālistu sagatavotie pētījuma zinātniskā stipruma (resp. zinātniskuma) kritēriju termini ar ekvivalentiem angļu valodā. Terminu sarakstu sk. lēmuma pielikumā.

LZA TK priekšsēdētāja *V. Skujiņa*

LZA TK sekretāre *A. Butāne*

LZA TK lēmuma Nr. 89 pielikums.

Pētījuma zinātniskā stipruma kritēriju termini

I. Vispārīgo pētījuma zinātniskā stipruma (zinātniskuma) kritēriju termini:

<i>patiesums</i>	— a. <i>truth-value</i> ,
<i>lietojamība</i>	— a. <i>applicability</i> ,
<i>konsekventums</i>	— a. <i>consistency</i> ,
<i>neitrālums</i>	— a. <i>neutrality</i> ;

II. Pētījuma zinātniskā stipruma kvantitatīvās stratēģijas kritēriju termini:

<i>noturīgums; drošums</i>	— a. <i>reliability</i> ,
<i>iekšējā pamatotība</i>	— a. <i>internal validity</i> ,
<i>ārējā pamatotība</i>	— a. <i>external validity</i> ,
<i>objektīvums</i>	— a. <i>objectivity</i> ;

III. Pētījuma zinātniskā stipruma kvalitatīvās stratēģijas kritēriju termini:

<i>ticamība</i>	— a. <i>credibility</i> ,
<i>pārnēsamība</i>	— a. <i>transferability</i> ,
<i>uzticamība</i>	— a. <i>dependability</i> ,
<i>apstiprināmība</i>	— a. <i>confirmability</i> .

Par “Lingvodidaktikas terminu skaidrojošās vārdnīcas” apstiprināšanu

LZA Terminoloģijas komisijas lēmums Nr. 90. Publicēts “LV” 31.08.2011.

Pieņemts 14.06.2011.; prot. Nr. 4/1106.

Lēmuma pamats: MK 28.11.2000. noteikumu Nr. 405 3.2. un 11. p.

LZA Terminoloģijas komisija (TK) ir apspriedusi un vienotai lietošanai valodas praksē **apstiprina** autoru A. Šalmes, Z. Anspokas un V. Kalnbērziņas, kā arī autoru kolektīva vadītājas V. Skujiņas izstrādāto “Lingvodidaktikas terminu skaidrojošo vārdnīcu” ar latviešu valodas terminu ekvivalentiem angļu un krievu valodā.

LZA TK priekšsēdētāja *V. Skujiņa*

LZA TK sekretāre *A. Butāne*

Par paleoantropoloģijas terminiem

LZA Terminoloģijas komisijas lēmums Nr. 91. Publicēts “LV” 31.08.2011.

Pieņemts 03.05.2011.; prot. Nr. 3/1105.

Lēmuma pamats: MK 28.11.2000. noteikumu Nr. 3.2. un 11. p.

LZA Terminoloģijas komisijā (TK) ir apspriesti un vienotai lietošanai latviešu valodā **apstiprināti** Latvijas Dabas muzeja vecākās

antropoloģes Aili Marnicas apkopotie un speciālistu darba grupā* akceptētie paleoantropoloģijā lietotie 92 sugu un citu taksonu nosaukumi ar aprakstošiem skaidrojumiem. Sarakstā iekļauti arī sistematiskie nosaukumi, to sinonīmi un ekvivalenti krievu valodā.

Paleoantropoloģijas terminu — sugu un citu taksonu nosaukumu — sarakstu sk. lēmuma pielikumā laikrakstā "Latvijas Vēstnesis" 31.08.2011., kā arī LZA TK mājaslapā <http://www.termini.lza.lv>.

LZA TK priekšsēdētāja *V. Skujiņa*
LZA TK sekretāre *A. Butāne*

Komentārs.

LZA Terminoloģijas komisijas vērtējumam iesniegtais paleoantropoloģijas terminu materiāls ir turpinājums iepriekš jau izskatītajiem un apstiprinātajiem primātu kārtas terminiem. Šajā materiālā nav iekļauti visi paleoantropoloģijas termini, jo to ir pārāk daudz. Izvēlēti tie ģinšu un sugu nosaukumi, kas ir tuvāk cilvēku zaram.

Mūsdienu pērtiķu nosaukumi ir stabili. Problemātiski ir senāko sugu nosaukumi, kas laika gaitā mēdz mainīties, tādējādi vairojot nosaukumu sinonīmiskumu.

* Darba grupā iekļauti: Rīgas Stradiņa universitātes sociālantropoloģe Agita Lūse, Stradiņa Medicīnas vēstures muzeja antropoloģe Rita Grāvere, LU Bioloģijas fakultātes profesore Tatjana Zorenko, Latvijas vēstures institūta antropoloģe Dr. habil. hist. Gunita Zariņa, apgāda "Zvaigzne ABC" Dabaszinātņu redakcijas redaktors Gints Tenbergs.

KONSULTĀCIJAS

JAUTĀJUMS

Kas ir palindroms? Kādas ir tā būtiskās pazīmes? Vai jebkurš vārds vai teikums var veidot palindromu? (Jautātājs: Viktors Kalniņš.)

ATBILDE

Vārda *palindroms* pamatā ir grieķu vārds *palindromos*, kas darināts no *palin* ‘atpakaļ’, ‘atkal’ un *dromos* ‘skriešana’, tātad burtiski tas nozīmē: ‘skriešana atpakaļ’, ‘skriešana atpakaļvirzienā’, bet valodniecībā un literatūrzinātnē precīzāk: ‘lasīšana atpakaļvirzienā’.

Kā rakstīts “Svešvārdu vārdnīcā” (R., 1999), palindroms ir “vārds, teikums vai vārsmā, kura vienādi lasāma no abām pusēm, piem., *aka, elle*. Kā vārsmas vai teikuma palindroma piemēru var minēt *alus ari ira sula*, taču tajā divos patskaņos ir atkāpes no literārās izrunas un rakstības normām.

SV dotajā skaidrojumā kā būtiska palindroma pazīme minēts tā lasīšanas virziens (“vienādi lasāma no abām pusēm”). Savukārt “Latviešu konversācijas vārdnīcā” lasīšanas virziena pazīme papildināta ar semantisko pazīmi: par palindromu saukts „vārds vai teikums, kas ačgārnī lasot ir ar to pašu nozīmi kā tieši lasot”, piem., *ala, sakas* .. „vai arī vispār ar kaut kādu nozīmi”, piem., *alus* — *sula*, *asakas* — *sakasa*, *jel* — *lej* u. tml.

Palindromus, kuros, mainoties vārda lasīšanas virzienam, nozīme nemainās, ieteikts dēvēt par *vienādnozīmes palindromiem* (piem., *ala, sakas*), bet palindromus, kuros, mainoties vārda lasīšanas virzienam, nozīme mainās, — par *dažādnozīmes palindromiem* (piem., *alus* — *sula*).

Medicīnā terminu *palindroms* lieto, lai apzīmētu to, kas 'ir atgriezenisks', kas 'iet, notiek pretējā virzienā'.

Lai vārdu vai teikumu varētu atzīt par palindromu, tam, to ačgārni lasot, jābūt ar noteiktu nozīmi resp. jēgpilnam. Par palindromiem nav uzskatāmi, piem., vārdi *galva*, *ozols*, *laime*.

JAUTĀJUMS

Vai latviešu valodā ir lietojams angl[ic]isms* *supervīzija*? Kāda nozīme ietverama šajā terminā? Un kas ir *supervīzors*? (Jautātāja: pedagoģijas doktorantūras studente.)

ATBILDE

Aizguvuma *supervīzija* pamatā ir angļu vārds *supervision*, kas angļu valodā darināts no latīņu cilmes vārddalām *super-* un *visiō*. Latviešu valodā tam jēdzieniski atbilst *uzraudzība*, sal.: Oksfordas vārdnīcā *to supervise* skaidrots kā "uzraudzīt, pārraudzīt uzdevuma u. c. izpildi" ("superintend, oversee the execution of (a task etc.)"), "personas darbības vai darbu" (".. the actions or work of (a person)"). Latviešu valodas vārdnīcā (2006) *uzraudzīt* skaidrots kā "pieskatīt, uzmanīt; sekot (kā) norisei, rīcībai", bet *uzraugs* resp. *uzraudzītājs* — kā "cilvēks, kas uzrauga (ko); darbinieks, kura uzdevums ir pieskatīt un pārbaudīt (ko)", piem., darbus.

Formālu šķēršļu aizgūt latīņu cilmes vārddarinājumu no angļu valodas it kā nav (kaut gan priekšroku parasti dod aizguvumiem no oriģinālvalodas, nevis starpniekvalodas). Taču latviešu valodā "vīzija" gan kā patstāvīgs vārds *vīzija* 'iedomu vai sapņu tēls', gan kā salikteņa sastāvdaļa *-vīzija* (ko viegli sasaistām ar 'televīzija') saturiski dezorientē. Tāpēc priekšroku labāk dot latviskajam terminam *uzraudzība*.

* No sinonīmiskajām formām *anglisms/anglicisms* termina funkcijā (atbilstoši zinātniska termina īsuma prasībai) priekšroku ieteikts dot īsākajai formai, jo elementam *-ic* šajā aizguvumā nav semantiskas slodzes.

Tāpat kā angļu valodā, arī latviešu valodā blakus minētajiem lietvārdiem ir arī attiecīgs darbības vārds un darītājbārds: a. *supervise* — latv. *uzraudzīt*, a. *supervisor* — latv. *uzraugs* (arī *uzraudzītājs*). Atteikšanos no latviskiem vārdiem un to aizstāšanu ar attiecīgiem aizguvumiem no angļu valodas nevar kvalificēt ne par valodas bagātināšanu, ne par attīstību.

Tātad latviešu valodā personas, kuru pienākums ir uzraudzīt kādas norises vai objektus, labāk saukt par *uzraugiem* vai *uzraudzītājiem*, nevis par “supervizoriem” vai “supervaizeriem”.

JAUTĀJUMS

Vai latviešu valodā ir vārds *koordināte*? Ja jā, kādos gadījumos tas tiek lietots/ir jālieto, kāda ir tā nozīme? (Jautātājs: J. Viklis.)

ATBILDE

Mūsdienu latviešu literārajā valodā un nozaru terminoloģijā ir vārds resp. termins *koordināta*, bet vārdforma “koordināte” kopš aptuveni 20. gs. 80. gadu sākuma atzīta par lieki dublējošu formu un tālab atmetamu.

Pamatojums.

Aizguvumus latviešu valodā parasti noformē noteiktā gramatiskā formā. Aizgūstot lietvārdu, tam tiek pievienota lokāmā galotne. Saskaņā ar latviešu valodas normām, kas atspoguļotas latviešu valodas pareizrakstības un citās vārdnīcās (sk. piem., “Mūsdienu latviešu valodas pareizrakstības vārdnīca” (Jumava, 1996), “Svešvārdu vārdnīca” (Jumava, 1999)), atbilstoši pamatformas galotnei attiecīgais lietvārds lietojams atkarīgajos locījumos.

Internacionālisms ar galotnes variantiem *koordināta/koordināte* aptuveni līdz 20. gs. 80. gadu sākumam tika lietots pretrunīgā gramatiskā noformējumā, jo galotnes varianti saistīti ar atšķirībām attiecī-

go vārdformu piederībā noteiktai locīšanas paradigmai: vienskaitļa nominatīva vārdforma ar galotni *-a* (*koordināta*) piederīga 4. deklinācijai, kurā vārda locīšana nav saistīta ar pārmaiņām vārda celmā, bet vārdforma ar vienskaitļa nominatīva galotni *-e* (*koordināte*), kas piederīga 5. deklinācijai, daudzskaitļa ģenitīvā saistīta ar līdzskaņa miju *t* → *š*. Sal.:

vsk. nom.	<i>koordināta</i>	—	dsk. ģen.	<i>koordinātu,</i>
	<i>koordināte</i>	—	dsk. ģen.	<i>koordināšu.</i>

Taču valodas praksē abu deklināciju vārdformas tika jauktas, pamatformā lietojot gan *-e* (biežāk), gan *-a*, bet daudzskaitļa ģenitīvā — tikai formu bez līdzskaņu mijas, sal.: *koordināte* — bet *koordinātu sistēma*, *koordinātu sākumpunkts*.

Lai novērstu vārdformu pretrunīgumu un respektējot dažādu nozaru saliktajos terminos plaši lietoto formu bez līdzskaņa mijas (*koordinātu sistēma*, *koordinātu sākumpunkts*), par normatīvu atzīta vārdforma bez līdzskaņa mijas, t. i., ar galotni *-a* *koordināta*, bet vārdforma ar *-e* (*koordināte*) tā paša jēdziena izteikšanai atzīta par atmetamu.

Teiktais attiecas arī uz termina *ordināta* lietošanu (sal.: *ordināta* un *ordinātu ass*).

ZIŅAS

*

Šā gada **25.–26. oktobrī**, turpinot latviešu izcelsmes terminologa un interlingvista Ernesta Drezena (1892–1937) 120 gadu piemiņai veltīto starptautisko terminoloģijas konferenču tradīciju, Latvijas Zinātņu akadēmija un LU Latviešu valodas institūts sadarbībā ar Latvijas augstskolām un Starptautisko terminoloģijas informācijas centru (INFOTERM), Valsts valodas centru un SIA “Tilde” **rīko** trešo starptautisko konferenci **STK–3 “Aktuālās tendences terminoloģijas teorijā un praksē”**. Aptvertā tematika: terminoloģija ES tulkojumos, nacionālo un internacionālo terminu izvēles faktori un kritēriji, jauno tehnoloģiju izmantošana terminoloģijas resursu veidošanā un izplatīšanā, normas aspekti un interlingvistika. Konferences norises vieta: Latvijas Zinātņu akadēmija.

*

Atjauninot Bibliotēkzinātnes, bibliogrāfijas, grāmatzinātnes un informācijas zinātnes terminoloģijas apakškomisiju un pievienojot tai arhīvistikas speciālistus, ir izveidota un LZA TK 08.11.2011. sēdē apstiprināta jauna Informācijas un dokumentācijas terminoloģijas apakškomisija (ID TAK) šādā sastāvā:

1. **Inta Virbule** (priekšsēdētāja) — LNB Standartizācijas nodaļa. Tālr. 67312796. E-pasts: inta.virbule@lnb.lv
2. **Inese Kazāka** (sekretāre) — LNB Pētniecības nodaļa. Tālr. 67969132. E-pasts: inese.kazaka@lnb.lv
3. **Inese Auziņa-Smita** — Latviešu dokumentācijas centrs un arhīvs. E-pasts: i.a.smith@lboro.ac.uk

4. **Indulis Beišāns** — Latvijas Valsts kinofotofonodokumentu arhīvs. Tālr. 29245543. E-pasts: *indulis.beisans@apollo.lv*
5. **Anita Goldberga** — LNB Bibliogrāfijas institūts. Tālr. 67559975. E-pasts: *anita.goldberga@lnb.lv*
6. **Gatis Karlsons** — Latvijas Nacionālais arhīvs. E-pasts: *gatis.karlsons@arhivi.gov.lv*
7. **Ilze Kārklīņa** — E-pasts: *ilze.karklina@lnb.lv*
8. **Inta Kriškāne** — LU Akadēmiskā bibliotēka. E-pasts: *inta.kriskane@lu.lv*
9. **Aldis Lauzis** (valodas konsultants) — E-pasts: *lauzis@gmail.com*
10. **Guna Linkeviča** — LNB ISSN centrs. Tālr. 67213703. E-pasts: *guna.linkevica@lnb.lv*
11. **Baiba Mūze** — SIA "TietoEnator Alise". E-pasts: *baiba.muze@tieto.com*
12. **Daina Pakalna** — LU SZF Informācijas un bibliotēku studijas nodaļa. E-pasts: *daina.pakalna@lu.lv*
13. **Linda Pleša** — Latvijas Valsts kinofotofonodokumentu arhīva Filmu daļa. Tālr. 29527693. E-pasts: *linda.plesa@arhivi.gov.lv*
14. **Anita Rašmane** — LNB Bibliogrāfijas institūta Grāmatu bibliogrāfijas nodaļa. Tālr. 67220588. E-pasts: *echo3toecho7@gmail.com*
15. **Valdis Rūsiņš** — LR Ārlietu ministrijas Dokumentācijas pārvaldības departaments. E-pasts: *valdis.rusins@mfa.gov.lv*
16. **Baiba Sporāne** — E-pasts: *baiba.sporane@lu.lv*

Latvijas Zinātņu akadēmijas Terminoloģijas komisija

TERMINOLOĢIJAS JAUNUMI

2012

17

Terminology Commission of Latvian Academy of Sciences

TERMINOLOGY NEWS

2012

17

Sastādītāja un zinātniskā redaktore **V. Skujiņa**

Konsultāciju teksta autores **A. Butāne, V. Skujiņa**

Literārā un tehniskā redaktore **L. Kurmiņa**

Datoroperatore **L. Kurmiņa**

Maketētāja **G. Arnava**

LZA Terminoloģijas komisijas adrese:

Akadēmijas laukumā 1, Rīgā, LV-1050, Latvija

Tālr.: (371) 67229636

Fakss: (371) 67227696

E-pasts: vaska@lza.lv

<http://www.termini.lza.lv>